IL-KUMMISSJONI
EWROPEA

Brussell, 7.10.2020
COM(2020) 620 final

ANNEX 1

ANNESS

tal-

KOMUNIKAZZJONI TAL-KUMMISSJONI EWROPEA LILL-PARLAMENT EWROPEW U LILL-KUNSILL

Unjoni tal-Ugwaljanza:

Qafas Strateġiku tal-UE għar-Rom għall-ugwaljanza, għall-inklużjoni u għall-parteċipazzjoni

{SWD(2020) 530 final}

Anness 1: Il-linji gwida għall-ippjanar u l-implimentazzjoni tal-oqfsa strateġiċi nazzjonali tar-Rom

L-INDIRIZZAR TAL-ANTI-ŻINGARIŻMU

Bis-saħħa tal-ħidma tal-Alleanza kontra l-Anti-żingariżmu, tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill tal-Ewropa[1], hemm kunsens emerġenti li l-anti-Żingariżmu (forma speċifika ta' razziżmu kontra r-Rom) jikkontribwixxi għall-esklużjoni persistenti tar-Rom. Peress li l-anti-Żingariżmu u l-esklużjoni jiffurmaw ċirku vizzjuż, jenħtieġ li jiġu indirizzati flimkien. Il-ġlieda kontra d-diskriminazzjoni u l-anti-Żingariżmu se tikkontribwixxi għas-suċċess tal-miżuri ta' inklużjoni, li min-naħa tagħhom se jrawmu attitudni aktar miftuħa u aċċettazzjoni fis-soċjetà. Il-ġlieda kontra l-anti-Żingariżmu u l-promozzjoni tad-diversità u l-inklużjoni jeħtieġu l-parteċipazzjoni tas-soċjetà kollha kemm hi, kemm tal-komunitajiet Rom kif ukoll ta' dawk li mhumiex Rom. Dawn jinvolvu l-emanċipazzjoni tar-Rom u l-indirizzar tal-attitudnijiet u tal-imġiba mainstream (inkluż dawk istituzzjonali). Il-korpi għall-ugwaljanza jistgħu jkunu sħab privileġġati għall-Punti Nazzjonali ta' Kuntatt għar-Rom (National Roma Contact Points - NRCPs) fil-provvediment ta' standards għall-implimentazzjoni u s-sostenn ta' enfasi aktar b'saħħitha kontra d-diskriminazzjoni fl-istrateġiji.

L-oqfsa strateġiċi Nazzjonali għar-Rom jenħtieġ li:

- **jinkludu fokus speċifiku fuq il-ġlieda kontra l-anti-Żingariżmu**, sabiex:
  1) jirrikonoxxu l-anti-Żingariżmu u r-responsabbiltà li tittieħed azzjoni kontrih;
  2) jirrikonoxxu d-dimensjonijiet storiċi tal-anti-Żingariżmu, b'mod partikolari l-Olokawst tar-Rom; jissensibilizzaw dwar l-istorja tar-Rom u tiġi promossa r-rikonċiljazzjoni;
  3) jissensibilizzaw dwar il-benefiċċji reċiproċi tad-diversità u l-inklużjoni; jibnu narrattivi pożittivi; irawmu mudelli; jappoġġaw laqgħat interkomunitarji u tagħlim interkulturali biex jiġu miġġielda l-isterjotipi u l-informazzjoni żbaljata dwar ir-Rom fl-edukazzjoni, fil-midja, fl-arti, fil-kultura u fl-istorja;
  4) jiġġieldu d-diskriminazzjoni bħala manifestazzjoni tal-anti-Żingariżmu;
  5) jiġġieldu d-diskors ta' mibegħda u r-reati ta' mibegħda bħala manifestazzjonijiet tal-anti-Żingariżimu u jinkoraġġixxu lill-vittmi jirrappurtaw il-kriminalità mmotivata mill-preġudizzju, il-fastidju u l-vjolenza;
  6) jippromwovu l-aċċess għall-ġustizzja għall-vittmi tal-anti-Żingariżmu u tad-diskriminazzjoni;
  7) jissensibilizzaw lir-Rom dwar id-drittijiet tagħhom; u
  8) iżarmaw u jipprevjenu d-diskriminazzjoni sistemika/istituzzjonali/strutturali[2] li jesperjenzaw ir-Rom;
- **jipprevjenu u jiġġieldu l-anti-Żingariżmu bħala prijorità trasversali/orizzontali** fl-oqsma kollha tal-politika settorjali, sabiex:
  1) jiġġieldu kontra s-segregazzjoni, il-bullying u l-fastidju fl-edukazzjoni; jissensittivizzaw lill-persunal tal-iskola;
  2) jiġġieldu d-diskriminazzjoni fl-(aċċess għall-) impjiegi u jissensittivizzaw lill-impjegaturi;
  3) jiġġieldu d-diskriminazzjoni fl-aċċess għal kura tas-saħħa ta' kwalità tajba; jeliminaw is-

[1] *Antigypsyism — a reference paper* , Berlin/Budapest, 2017; Riżoluzzjoni tal-Parlament Ewropew tal-15 ta' April 2015 fl-okkażjoni tal-Jum Internazzjonali tar-Rom - l-anti-Żingariżmu fl-Ewropa u r-rikonoxximent, min-naħa tal-UE, tal-jum ta' tifkira tal-ġenoċidju tar-Rom matul it-Tieni Gwerra Dinjija; Rapport tal-Parlament Ewropew dwar aspetti tad-drittijiet fundamentali fl-integrazzjoni tar-Rom fl-UE: il-ġlieda kontra l-anti-Żingariżmu (2017/2038(INI)); Riżoluzzjoni tal-Parlament Ewropew tat-12 ta' Frar 2019 dwar il-ħtieġa li jissaħħaħ il-Qafas Strateġiku tal-UE għall-Istrateġiji Nazzjonali għall-Inklużjoni tar-Rom wara l-2020 u li tiġi intensifikata l-ġlieda kontra l-anti-Żingariżmu; Ir-rakkomandazzjoni ta' politika ġenerali nru 13 tal-ECRI tal-2012 (Kummissjoni Ewropea kontra r-Razziżmu u l-Intolleranza) dwar il-ġlieda kontra l-anti-Żingariżmu u d-diskriminazzjoni kontra r-Rom.; Id-Dikjarazzjoni tal-Kumitat tal-Ministri tal-Kunsill tal-Ewropa dwar iż-żieda fl-anti-Żingariżmu u l-vjolenza razzista kontra r-Rom fl-Ewropa,.

[2] Id-diskriminazzjoni sistemika tirriżulta minn inugwaljanzi inkorporati fil-leġiżlazzjoni, fil-politika u fil-prattika. Ħafna drabi dawn ma jkunux inkorporati b'intenzjoni iżda minħabba firxa ta' fatturi istituzzjonali fil-formulazzjoni, fl-implimentazzjoni u fir-rieżami tal-leġiżlazzjoni, tal-politika u tal-prattika. Ara Roma and traveller inclusion: towards a new EU framework, learning from the work of equality bodies (Ir-inklużjoni tar-Rom u l-vjaġġaturi: lejn qafas ġdid tal-UE, nitgħallmu mill-ħidma tal-korpi għall-ugwaljanza).

servizzi paralleli u segregati; jipprevjenu l-ksur tad-drittijiet tal-bniedem (pereż. abort imġiegħel u sterilizzazzjoni mġiegħla); jissensittivizzaw lill-ħaddiema tal-kura tas-saħħa;

4) jiġġieldu s-segregazzjoni spazjali; jevitaw żgumbramenti mġiegħla mingħajr akkomodazzjoni alternattiva; jissensittivizzaw lill-awtoritajiet; u
5) jiġbru regolarment *data* dwar l-ugwaljanza (*data* dwar l-esperjenzi ta' diskriminazzjoni; *data* mill-korpi tal-ugwaljanza dwar l-inċidenti ta' diskriminazzjoni).

IL-ĠLIEDA KONTRA L-FAQAR MULTIĠENERAZZJONALI

(b'fokus fuq il-protezzjoni tat-tfal u użu aħjar tal-fondi tal-UE)

L-indirizzar tal-faqar u tal-esklużjoni multiġenerazzjonali huwa kruċjali għat-titjib tas-sitwazzjoni tar-Rom emarġinati. L-esklużjoni u d-diskriminazzjoni fl-aċċess għall-edukazzjoni, l-impjieg, il-kura tas-saħħa u l-akkomodazzjoni jaffettwaw l-iżvilupp tat-tfal u jistgħu mbagħad jaffettwaw l-istat futur tagħhom ta' ġenitur, u dan iwassal għal żvantaġġ ulterjuri għat-tfal tagħhom stess. Iċ-ċirku vizzjuż tal-esklużjoni u tad-diskriminazzjoni aktarx li jkompli dment li ma jkunx hemm intervent sinifikanti biex jiġu indirizzati b'mod komprensiv id-dinamiki bażilari u jiġi ppjanat futur aħjar għall-ġenerazzjoni li jmiss. Dan jeħtieġ **enfasi fuq it-tfal** u jrid jinżamm maż-żmien.

L-oqfsa strateġiċi Nazzjonali għar-Rom jenħtieġ li:

- jimmobilizzaw l-għarfien espert rilevanti fil-livelli kollha ta' governanza biex jifformulaw miżuri għall-protezzjoni tat-tfal; jallokaw riżorsi adegwati għall-ħarsien tat-tfal u l-edukazzjoni (pereżempju boroż ta' studju, pariri, appoġġ wara l-iskola), in-nutrizzjoni, l-iżvilupp personali u x-xogħol mal-familji;
- jinkoraġġixxu l-parteċipazzjoni fl-edukazzjoni u l-kura bikrija tat-tfal;
- jipproteġu lin-nisa, lit-tfal u liż-żgħażagħ permezz ta' strateġiji għall-ġlieda kontra reati bħat-traffikar tal-bnedmin, inkluż għall-forom kollha ta' sfruttament kif rilevanti (l-isfruttament sesswali, l-isfruttament tax-xogħol, lemożinar furzat u l-isfruttament ta' attivitajiet kriminali għal żwiġijiet foloz furzati u abbużivi), u jippermettu l-aċċess tagħhom għall-assistenza, l-appoġġ u l-protezzjoni;
- itejbu l-aċċess għal servizzi bbażati fil-komunità u fuq il-familja għal persuni b'diżabbiltà u għat-tfal imċaħħda mill-ħarsien tal-ġenituri; isaħħu l-miżuri għall-prevenzjoni tal-istituzzjonalizzazzjoni permezz ta' appoġġ għall-familji f'sitwazzjonijiet prekarji u għall-persuni b'diżabbiltà;
- jiżguraw s-sostenibbiltà fit-tul tal-miżuri ta' appoġġ għat-tfal u għall-familji tagħhom, sabiex itejbu l-kundizzjonijiet għall-ġenerazzjoni li jmiss;
- jibbażaw l-ippjanar tal-appoġġ finanzjarju u l-investiment fuq analiżi preċiża tal-kawżi fundamentali tal-emarġinazzjoni (l-esklużjoni soċjoekonomika u diskriminazzjoni); jiġbru evidenza aktar granulari permezz ta' evalwazzjonijiet u analiżi sistematiċi tat-tipi ta' interventi nazzjonali, reġjonali u lokali li jaħdmu/ma jaħdmux u għaliex, sabiex isaħħu l-fehim tal-ostakli għall-inklużjoni; jinvolvu lill-partijiet interessati kollha (l-awtoritajiet lokali, is-soċjetà ċivili, il-partijiet interessati Rom/mhux Rom b'opinjonijiet possibbilment diverġenti) fil-ħidma analitika;
- janalizzaw l-użu tal-fondi tal-UE f'kooperazzjoni mal-awtoritajiet tal-ġestjoni – jekk ir-rapporti tal-monitoraġġ isibu li l-fondi ma ntużawx b'mod effettiv biex jintlaħqu l-għanijiet tal-inklużjoni, jimpenjaw ruħhom mal-awtoritajiet lokali/tal-ġestjoni u mal-partijiet ikkonċernati biex jifhmu għaliex u jindirizzaw kwalunkwe ostakli li jiġu identifikati; u
- jistabbilixxu rabtiet mill-qrib bejn l-NRCPs u l-awtoritajiet responsabbli għall-monitoraġġ tal-fondi tal-UE; jiġi żgurat li l-użu tal-fondi tal-UE għar-Rom joħloq opportunitajiet reali għall-parteċipazzjoni u jħalli l-impatt intenzjonat fuq il-ħajja ta' kuljum tagħhom, aktar milli jkun ta' benefiċċju għal interessi oħra.

IL-PROMOZZJONI TAL-PARTEĊIPAZZJONI TAR-ROM

Il-parteċipazzjoni tar-Rom fit-tfassil tal-affarijiet pubbliċi hija prekondizzjoni u faċilitatur tal-ugwaljanza u tal-inklużjoni, u tippromwovi governanza demokratika u effiċjenti. Il-parteċipazzjoni u l-emanċipazzjoni tar-Rom jikkonsistu fl-għoti ta' vuċi lin-nies u jippermettulhom jaġixxu b'modi ġodda u li jaffermaw il-ħajja. L-inklużjoni tiftaħ it-triq għal azzjoni u tagħti lin-nies l-opportunità li jipparteċipaw. Il-parteċipazzjoni u l-emanċipazzjoni huma prinċipji u proċessi li jtejbu l-kundizzjonijiet tal-għajxien u riżultati tal-ħajja tan-nies. L-appoġġ għall-parteċipazzjoni sinifikanti tar-Rom fit-tfassil tal-politika fil-livell lokali, nazzjonali u tal-UE huwa prekondizzjoni biex tiġi indirizzata l-esklużjoni. L-organizzazzjonijiet tas-soċjetà ċivili mmexxija mir-Rom u favur ir-Rom huma atturi partikolarment importanti. Fil-koordinazzjoni tal-iżvilupp tal-oqfsa strateġiċi nazzjonali, l-NRCPs huma mħeġġa jippromwovu mudelli parteċipattivi, pereżempju billi jiffaċilitaw gruppi ta' ħidma tematiċi li jiżviluppaw valutazzjoni tal-ħtiġijiet, prijoritajiet, miri, azzjoni f'oqsma ewlenin, li jlaqqgħu flimkien atturi nazzjonali, reġjonali, lokali u mhux governattivi, u jiżguraw il-parteċipazzjoni tar-Rom. Dawn il-mudelli u strutturi jistgħu sussegwentement jintużaw għall-monitoraġġ u l-evalwazzjoni tal-implimentazzjoni.

L-oqfsa Nazzjonali strateġiċi għar-Rom jenħtieġ li:

- jistabbilixxu l-aspetti minimi obbligatorji u l-mezzi ta' parteċipazzjoni tar-Rom fl-iżvilupp, fl-implimentazzjoni u fl-monitoraġġ u fl-ipprogrammar tal-fondi tal-UE, inkluż permezz ta' protokolli bil-miktub ta' parteċipazzjoni li jistabbilixxu l-mandat (l-iskop u n-natura tal-impenn), il-kompożizzjoni (prinċipji għall-għażla tal-membri), il-metodi ta' ħidma u r-riżultati mistennija tal-korpi ta' konsultazzjoni u ta' parteċipazzjoni, bil-għan li jiġu żgurati kooperazzjoni, fiduċja u akkontabilità effettivi[3];
- joħolqu opportunitajiet għall-emanċipazzjoni tal-komunitajiet Rom fil-livell lokali biex tiġi ffaċilitata s-sjieda u l-azzjoni tal-komunità intiża b'mod espliċitu għal bidla soċjali u politika. L-immobilizzar tal-komunitajiet jeħtieġ li jitqies bħala proċess inklużiv u parteċipattiv intenzjonat li jinvolvi lill-persuni Rom, lill-awtoritajiet lokali u lill-organizzazzjonijiet;
- jiżguraw li r-Rom ikunu rappreżentati fid-diversità kollha tagħhom (inklużi ċ-ċittadini u dawk li mhumiex ċittadini, marġinalizzati u integrati, nisa, tfal u żgħażagħ) fil-proċessi ta' politika u ta' konsultazzjoni;
- itejbu l-azzjoni lokali billi jinvolvu aktar professjonisti Rom biex jagħmluha ta' medjaturi u jgħinu biex jingħeleb in-nuqqas persistenti ta' fiduċja bejn ir-Rom u l-komunitajiet maġġoritarji;
- jippromwovu l-kooperazzjoni tas-soċjetà ċivili bejn organizzazzjonijiet iffukati fuq ir-Rom u dawk mainstream, speċjalment dawk immirati lejn id-drittijiet tat-tfal, taż-żgħażagħ u tan-nisa;
- jużaw fondi tal-UE u fondi oħra biex jipprovdu appoġġ regolari għall-bini tal-kapaċitajiet (fl-iskrinjar tal-ugwaljanza, il-parteċipazzjoni, eċċ.), b'mod partikolari għas-soċjetà ċivili bażi u lokali; u
- *f'pajjiżi b'popolazzjoni Rom sinifikanti:*
    - jippromwovu azzjoni pożittiva biex tiżdied il-parteċipazzjoni tar-Rom fl-amministrazzjoni nazzjonali u lokali fl-oqsma tal-ugwaljanza u l-inklużjoni, ir-riċerka, eċċ.; u
    - jikkunsidraw l-istabbiliment ta' organizzazzjonijiet nazzjonali rappreżentattivi tar-Rom għal konsultazzjoni u parteċipazzjoni sostnuta f'diskussjonijiet ta' politika. Dawn jenħtieġ li jirċievu għotjiet istituzzjonali ewlenin mill-gvernijiet nazzjonali jew minn fondi regolari ta' appoġġ għas-soċjetà ċivili.

[3] Violetta Zentai, Georgeta Munteanu u Simona Torotcoi, [The quality of participation in a post-2020 EU initiative for Roma equality and inclusion](), expert reports building on forward-looking aspects of the evaluation of the EU framework for national Roma integration strategies, 2020, pp. 41, 59–60.

RIFLESSJONI TAD-DIVERSITÀ

Huwa kruċjali li tiġi rikonoxxuta d-diversità fost il-poplu u l-komunitajiet Rom meta jitfasslu l-oqfsa strateġiċi nazzjonali. Il-qafas strateġiku tal-UE dwar ir-Rom jippromwovi approċċ li jemanċipa lin-nisa, liż-żgħażagħ u lit-tfal Rom (u lir-Rom b'diżabbiltà, lir-Rom anzjani, lir-Rom LGBTI+ u liċ-ċittadini mobbli tal-UE) biex jegħlbu n-nuqqasijiet soċjoekonomiċi, jeżerċitaw bis-sħiħ id-drittijiet tagħhom, jilħqu l-milja tagħhom u jkunu aġenti attivi tal-bidla.

L-oqfsa strateġiċi Nazzjonali għar-Rom jenħtieġ li:

- jivvalutaw il-ħtiġijiet u s-sitwazzjoni tar-Rom kollha (inklużi dawk mhux nazzjonali, mhux tal-UE u apolodi);
- jindirizzaw id-diskriminazzjoni multipla u l-intersezzjonalità, li jżidu s-severità tal-esklużjoni;
- jimmiraw lejn l-iktar gruppi Rom emarġinati b'miżuri ta' inklużjoni u ta' kontra l-faqar (mingħajr ma jeskludu gruppi oħrajn f'sitwazzjoni simili) u jindirizzaw lir-Rom kollha b'miżuri li jippromwovu l-parteċipazzjoni, u lill-persuni Rom u mhux Rom b'miżuri li jipprevjenu u jiġġieldu l-anti-Żingariżmu u d-diskriminazzjoni;
- jistabbilixxu miri speċifiċi u miżuri mmirati lejn in-nisa, it-tfal u ż-żgħażagħ Rom, dawk b'diżabbiltajiet, l-anzjani Rom, iċ-ċittadini mobbli tal-UE, il-persuni Rom apolodi u dawk minn pajjiżi mhux tal-UE (kif rilevanti) u jaqsmu l-indikaturi skont is-sess u l-età;
- jindirizzaw id-dimensjoni tal-ġeneri fl-oqsma kollha, speċjalment l-edukazzjoni, l-impjiegi, il-kura tas-saħħa, l-appoġġ għat-tfal u l-ġlieda kontra d-diskriminazzjoni (multipla), inklużi l-vjolenza (domestika) u l-isfruttament; jippromwovu l-parteċipazzjoni u jiżguraw li l-miżuri jkunu sensittivi għall-ġeneru;
- jappoġġaw l-aċċess tan-nisa Rom għall-ġustizzja biex jipprevjenu/jegħlbu l-vjolenza domestika u ksur ieħor tad-drittijiet tal-bniedem;
- jimpenjaw ruħhom f'kooperazzjoni transnazzjonali biex jindirizzaw l-isfidi u l-opportunitajiet li jirriżultaw mill-mobbiltà transnazzjonali tar-Rom b'mod aktar effettiv, jiżguraw aċċess għall-edukazzjoni, l-impjiegi, l-akkomodazzjoni, il-kura tas-saħħa u servizzi soċjali oħra; u
- jġibu fit-tmiem l-apolodija fost ir-Rom billi tiġi żgurata r-reġistrazzjoni universali tat-twelid u l-aċċess għad-dokumenti tal-identità, proċeduri formali tad-determinazzjoni tal-apolodija u l-aċċess universali għas-servizzi.

TAĦLIT TA' APPROĊĊI MAINSTREAM U MMIRATI

Filwaqt li d-diskriminazzjoni kontra r-Rom u l-esklużjoni tagħhom jiġġustifikaw approċċ immirat kontinwu, l-għan tal-immirar huwa li jiġu promossi l-inklużjoni u l-ugwaljanza effettivi għar-Rom fl-oqsma kollha tal-ħajja. Dan jippresupponi riforma inklużiva tal-politiki mainstream, li teħtieġ taħlita intelliġenti ta' approċċi mmirati u mainstream. Il-politiki mmirati jenħtieġ li jkunu temporanji u jservu biex jimmitigaw l-iżvantaġġi u d-diskriminazzjoni addizzjonali li jiffaċċjaw ir-Rom. L-immirar jenħtieġ li jkun espliċitu (għalkemm mhux neċessarjament ibbażat fuq l-etniċità), iżda mhux esklużiv, jiġifieri ma jeskludix lill-persuni mhux Rom li jinsabu fl-istess sitwazzjoni.

L-oqfsa strateġiċi Nazzjonali għar-Rom jenħtieġ li:

- jispjegaw kif il-miżuri speċifiċi mmirati (salvagwardji) jindirizzaw l-ostakli li jipprevjenu lir-Rom milli jaċċessaw u jibbenefikaw mill-politiki mainstream, u kif il-politiki pubbliċi jsiru aktar inklużivi għar-Rom;
- jippromwovu l-aċċess għad-drittijiet u s-servizzi mainstream għar-Rom b'appoġġ immirat addizzjonali, iżda mingħajr ma joħolqu strutturi paralleli permanenti;
- jimmiraw l-intervent b'mod territorjali sabiex jiġi żgurat li jitqiesu il-kundizzjonijiet lokali; jgħaqqdu l-immirar lejn it-territorju u lejn l-gruppi soċjali f'interventi wiesgħa (pereżempju biex jiġi indirizzat il-faqar estrem) u jiġi żgurat li jilħqu lill-popolazzjoni Rom;
- *f'pajjiżi b'popolazzjoni Rom sinifikanti:*
    - jissuġġettaw miżuri ewlenin tal-politika mainstream għall-iskrinjar/verifika biex jiġi vvalutat l-impatt tagħhom fuq l-ugwaljanza u l-inklużjoni tar-Rom;
    - jistabbilixxu kif il-fondi tal-UE se jintużaw għal riforma inklużiva tal-politiki mainstream (pereżempju d-desegregazzjoni fl-edukazzjoni jew fid-djar) u għal azzjoni mmirata; u
    - jistabbilixxu arranġamenti għall-integrazzjoni tal-ugwaljanza, tal-inklużjoni u tal-parteċipazzjoni tar-Rom fil-livelli reġjonali u lokali.

ŻIEDA FIL-MIŻURI BIEX JIĠI EVITAT/IMNAQQAS L-IMPATT SPROPORZJONAT TAL-KRIŻIJIET FUQ IR-ROM

L-isfidi ewlenin kollha li qed tiffaċċja l-UE llum (inklużi l-pandemija tal-coronavirus, it-tibdil fil-klima, u t-tranżizzjonijiet ekoloġiċi u diġitali) għandhom dimensjoni ta' ugwaljanza u inklużjoni tar-Rom. Għandha tingħata attenzjoni partikolari biex jiġi żgurat li l-gruppi diskriminati u emarġinati, b'mod partikolari r-Rom, ma jkunux sfurzati jerfgħu sehem sproporzjonat tal-piż mill-kriżijiet u t-tranżizzjonijiet, u li r-reazzjonijiet ta' emerġenza u l-istrateġiji ta' tkabbir fuq perjodu itwal jinvolvu appoġġ addizzjonali mmirat għall-inklużjoni tagħhom. Jenħtieġ li jittieħdu tagħlimiet mill-pandemija tal-coronavirus, li affettwat lil komunitajiet Rom emarġinati b'mod sproporzjonat u li fuq perjodu ta' żmien qasir wassal biex ir-Rom ġew esposti għall-agħar impatti fuq is-saħħa filwaqt li fuq perjodu ta' żmien medju/fit-tul l-istess Rom ġew esposti għall-agħar impatti ekonomiċi. L-oqfsa strateġiċi nazzjonali jenħtieġ li jgħinu sabiex jitnaqqsu l-effetti tal-kriżi tal-coronavirus u jagħtuna l-mezzi biex nindirizzaw b'mod aħjar kwalunkwe okkorrenza bħal din fil-futur.

L-oqfsa strateġiċi Nazzjonali għar-Rom jenħtieġ li:

- jippjanaw ġbir effettiv tad-*data* u l-monitoraġġ tal-impatti soċjoekonomiċi (skont l-età, is-sess u l-ħtieġa medika) biex jiżguraw miżuri ta' politika effettivi u mfassla apposta li jwieġbu għall-pandemiji eżistenti/futuri;
- iqisu l-ħtiġijiet fuq perjodu ta' żmien qasir, medju u twil u jinvolvu lil dawk ikkonċernati fl-iżvilupp u l-implimentazzjoni tal-miżuri;
- jappoġġaw l-isforzi tal-awtoritajiet lokali biex jindirizzaw il-ħtiġijiet l-aktar immedjati tal-komunitajiet Rom (pereżempju l-aċċess għal kenn, inkluż l-ikel u l-ilma, l-aċċess għal servizzi tas-saħħa mingħajr ħlas u l-appoġġ finanzjarju għall-familji Rom f'sitwazzjonijiet ekonomiċi prekarji);
- jipprijoritizzaw l-isforzi biex jiġu indirizzati l-inugwaljanzi strutturali u n-nuqqas ta' aċċess tal-komunitajiet Rom għas-servizzi bażiċi u l-infrastruttura;
- jiżguraw li l-miżuri u/jew l-azzjonijiet li jużaw il-finanzjament tal-UE u dak nazzjonali jilħqu u jindirizzaw il-ħtiġijiet tal-komunitajiet l-aktar emarġinati u żvantaġġati;
- jippromwovu l-aċċess tal-persuni Rom għall-ilma tax-xorb sikur u nadif[4];
- itejbu l-aċċess għas-sanitazzjoni u jiżguraw il-kontinwità tas-servizzi bażiċi ta' utilità fil-każ ta' pandemija;
- jippromwovu l-litteriżmu dwar is-saħħa fil-popolazzjoni Rom;
- jippromwovu t-tixrid ta' informazzjoni preċiża, ċara u bbażata fuq l-evidenza u kampanji ta' sensibilizzazzjoni bħala għodod effettivi kontra d-diskriminazzjoni u l-ksenofobija;
- jipprovdu għal monitoraġġ regolari tal-kundizzjonijiet ambjentali u tar-riskji li jaffettwaw b'mod speċifiku lill-komunitajiet Rom żvantaġġati u jieħdu azzjoni biex jirrimedjaw il-kundizzjonijiet perikolużi jew mhux iġjeniċi; u
- jippromwovu l-konsistenza bejn il-miżuri ta' emerġenza u ta' rkupru, u inizjattivi mainstream bħall-"patt ekoloġiku", id-diġitalizzazzjoni, il-pilastru Ewropew tad-drittijiet soċjali, l-Għan ta' Żvilupp Sostenibbli, is-Semestru Ewropew u l-istrateġiji, il-programmi u r-riformi mainstream.

[4] Id-Direttiva dwar l-Ilma tax-Xorb (il-premessa 31; l-Artikolu 16) jeħtieġ li l-Istati Membri jqisu s-sitwazzjoni speċifika tal-kulturi minoritarji, bħar-Rom u bħall-vjaġġaturi, kemm jekk sedentarji kif ukoll jekk le, billi jieħdu l-miżuri meħtieġa biex itejbu l-aċċess tagħhom għall-ilma maħsub għall-konsum mill-bniedem.

L-IŻGURAR TAL-INKLUŻJONI DIĠITALI

Hekk kif il-pandemija tal-coronavirus wasslet għall-għeluq sfurzat tal-iskejjel u tal-uffiċċji, kulħadd dar għall-internet bħala mezz ta' salvataġġ. Il-qlib tal-massa lejn l-edukazzjoni online u t-telemediċina, eċċ., assumiet li kulħadd kellu aċċess għall-internet. Madankollu, il-kriżi żvelat differenzi globali xokkanti fit-tagħlim oline u mill-bogħod. Ir-Rom ta' spiss ikun jinsabu f'żoni rurali, żoni li għadhom lura f'dak li għandu x'jaqsam mal-aċċess għall-infrastrutturi tal-broadband b'veloċità għolja. Għar-Rom emarġinati, bi ftit jew bl-ebda aċċess għall-apparat tal-IT jew litteriżmu diġitali, l-impatti tal-kriżi xeħtu dawl fuq l-inugwaljanzi strutturali profondi, li jissarrfu f'riskji li t-tfal Rom ikollhom prestazzjoni batuta u li jaqgħu lura fix-xogħol tal-iskola tagħhom u li l-adulti jiġu mċaħħda minn informazzjoni f'ħin reali u minn opportunitajiet ta' xogħol. L-isfidi sottostanti marbuta mal-inugwaljanza, id-diskriminazzjoni u l-esklużjoni fl-era diġitali jridu jiġu indirizzati, sabiex jiġi żgurat li ħadd ma jitħalla lura. L-użu b'suċċess tat-teknoloġiji diġitali u r-reżiljenza u l-ġustizzja soċjali tal-Ewropa jiddependu fuq li n-nies ikollhom aċċess għall-infrastruttura, l-apparat u l-ħiliet diġitali meħtieġa.

L-oqfsa strateġiċi Nazzjonali għar-Rom jenħtieġ li:

- jindirizzaw l-esklużjoni diġitali tar-Rom billi jiġi pprovdut aċċess għat-teknoloġiji diġitali, b'mod partikolari l-aċċess u l-appoġġ għat-tagħlim online u mill-bogħod jekk l-istituzzjonijiet edukattivi u tat-taħriġ jagħlqu, bħal ma ġara matul il-pandemija tal-coronavirus;
- jinkoraġġixxu sinerġiji ma' inizjattivi politiċi oħrajn (speċjalment dawk li jikkonċernaw is-servizzi online pubbliċi, tal-gvern elettroniku u kummerċjali), sabiex itejbu l-utilità tas-servizzi pubbliċi u jippromwovu gvern elettroniku inklużiv, b'miżuri speċifiċi biex jitwasslu s-servizzi pubbliċi u biex jiġu konnessi r-Rom, b'attenzjoni speċjali fuq iż-żoni rurali;
- jagħtu spinta lill-ħiliet diġitali[5] fost ir-Rom billi:
  1) itejbu l-aċċess għat-tagħmir u l-konnessjonijiet diġitali (pereżempju punti pubbliċi ta' aċċess għall-internet f'żoni żvantaġġati);
  2) jippromwovu l-ħiliet u l-kompetenzi diġitali bażiċi f'perspettiva ta' tagħlim tul il-ħajja u b'offerta ta' taħriġ rispettiv;
  3) itejbu l-kwalità tal-użu mir-Rom u tal-parteċipazzjoni tagħhom fis-soċjetà tal-informazzjoni; u
  4) jippromwovu r-rappurtar ta' prattiki diskriminatorji online fl-aċċess għas-servizzi u fl-użu tagħhom;
  5) jinkorporaw inizjattivi tal-litteriżmu diġitali f'kuntesti soċjoekonomiċi lokali, u jadattawhom għall-ħtiġijiet u l-kundizzjonijiet speċifiċi tal-komunitajiet Rom;
  6) jinkoraġġixxu u jappoġġaw inizjattivi ta' litteriżmu diġitali[6] li:
     - jistimulaw il-motivazzjoni u s-sensibilizzazzjoni fir-rigward tal-użu tal-internet;
     - ikunu affordabbli u sostenibbli;
     - ikollhom kontenut u modi ta' twassil adattati għar-Rom (metodi ġodda ta' tagħlim, tagħlim informali, eċċ.); u
     - jkunu aċċessibbli u użabbli;
- jinkoraġġixxu l-użu ta' soluzzjonijiet diġitali għall-kura tas-saħħa, kemm għall-pazjenti kif ukoll għall-professjonisti tal-kura tas-saħħa, sabiex tiġi żgurata l-kontinwità tal-kura u mezzi ta' trattament sikuri; u
- jirrevedu l-oqfsa strateġiċi għall-inklużjoni diġitali biex jiġu vvalutati l-ostakli esperjenzati mir-

[5]Il-Qafas ta' Kompetenza Diġitali għaċ-Ċittadini jidentifika ħames komponenti ta' kompetenza diġitali: il-litteriżmu tal-informazzjoni u tad-*data*, il-komunikazzjoni u l-kollaborazzjoni, il-ħolqien tal-kontenut diġitali, is-sikurezza u s-soluzzjoni tal-problemi.

[6]Il-Qafas ta' Kompetenza Diġitali għaċ-Ċittadini jiddefinixxi l-litteriżmu tal-informazzjoni u tad-*data*/diġitali bħala l-kapaċità li jiġu artikolati l-ħtiġijiet tal-informazzjoni; li jiġu lokalizzati u mniżżla *data*, informazzjoni u kontenut diġitali; li dak li jkun jiġġudika r-rilevanza tas-sors u tal-kontenut tiegħu; u li dak li jkun jaħżen, jamministra u jorganizza d-*data*, l-informazzjoni u l-kontenut diġitali.

Rom.

TITWETTAQ ĠUSTIZZJA AMBJENTALI

Id-diskriminazzjoni ambjentali[7] li jħabbtu wiċċhom magħha bosta komunitajiet Rom qed tingħata attenzjoni pubblika. Din ir-realtà li ilha tiġi injorata żvelat l-effetti sproporzjonati tagħha matul il-pandemija tal-coronavirus, li rat lill-komunitajiet emarġinati jkunu aktar vulnerabbli għall-kontaminazzjoni u għal kwistjonijiet assoċjati oħra tas-saħħa. Ir-riskji għas-saħħa huma aggravati minn kundizzjonijiet ta' għajxien u segregazzjoni inadegwati, li jkomplu jimbuttaw lir-Rom fl-esklużjoni soċjoekonomika.

L-oqfsa strateġiċi Nazzjonali għar-Rom jenħtieġ li:

- jirrikonoxxu u jindirizzaw id-diskriminazzjoni ambjentali, b'mod partikolari peress li taffettwa lill-komunitajiet Rom emarġinati f'żoni segregati (bħala manifestazzjoni tal-anti-Żingariżmu); jippromwovu l-fehim ta' kif id-diskriminazzjoni ambjentali u n-nuqqas ta' servizzi ambjentali jġiegħlu lir-Rom jgħixu f'żoni ambjentalment degradati;
- jiffukaw fuq l-aċċess għall-ilma, għal sanitazzjoni adegwata, il-ġbir tal-iskart u s-servizzi ta' ġestjoni, u jiġġieldu kontra s-segregazzjoni spazjali persistenti bħala kawża tad-diskriminazzjoni ambjentali fil-qasam tal-akkomodazzjoni u tas-servizzi essenzjali;
- jindirizzaw l-aċċess insuffiċjenti tar-Rom għal żoni ta' għajxien ekoloġiċi b'valur rikreattiv;
- jipprevjenu r-riskji ambjentali għas-saħħa u jindirizzaw l-impatt fuq is-saħħa tal-esponiment għat-tniġġis u għall-kontaminazzjoni; u
- jiżguraw is-saħħa u s-sigurtà fuq il-post tax-xogħol għal dawk li jaħdmu f'kundizzjonijiet ambjentali inqas favorevoli.

[7] Ir-Rom li jgħixu f'żoni segregati fost kundizzjonijiet ambjentali perikolużi (qrib miżbliet tal-iskart, siti industrijali abbandunati jew żoni suxxettibbli għall-għargħar) neqsin mill-ħtiġijiet ambjentali bażiċi bħall-ġestjoni tal-ilma u tal-iskart, isofru minn diskiminazzjoni ambjentali. Ara *Pushed to the wastelands: environmental racism against Roma communities in central and Eastern Europe*. (Imbuttati lejn siti deżolati: Ir-razziżmu ambjentali kontra l-komunitajiet Rom fl-Ewropa Ċentrali u tal-Lvant) Għal spjegazzjonijiet u riżorsi kunċettwali, aras-sit web tan-network tal-Ġustizzja tal-Enerġija.

IL-PROMOZZJONI (SENSIBILIZZAZZJONI DWAR) TAL-ARTI, TAL-ISTORJA U TAL-KULTURA TAR-ROM

L-arti, l-istorja u l-kultura tar-Rom huma karatteristiċi integrali tal-pajsaġġi Ewropej u nazzjonali tagħna. Madankollu, matul is-sekli, ir-rappreżentazzjoni tal-kultura u tal-identità tar-Rom kienet romantiċizzata u sterjotipata, u dan aggrava l-aljenazzjoni tal-komunitajiet Rom mis-soċjetajiet mainstream. Ir-rikonoxximent kulturali jenħtieġ li jinbena permezz tan-narrattivi tar-Rom.

L-oqfsa strateġiċi Nazzjonali għar-Rom jenħtieġ li:

- jirrikonoxxu u jżidu s-sensibilizzazzjoni u s-sjieda tal-kontribut tal-arti u tal-kultura Rom għall-wirt nazzjonali u Ewropew;
- jappoġġaw pjattaformi biex jiffaċilitaw il-kuntatti bejn il-persuni Rom u dawk li mhumiex Rom fil-livell lokali permezz tal-promozzjoni tal-arti, tal-artiġjanat u tal-kultura tradizzjonali u moderna tar-Rom, u tal-għarfien dwar l-istorja tar-Rom;
- jippromwovu attivitajiet ta' sensibilizzazzjoni f'kooperazzjoni mal-operaturi tal-midja b'appoġġ għall-identità u l-wirt kulturali tar-Rom mibnija minnhom infushom;
- jiġġieldu kontra l-preġudizzju u l-isterjotipi kontra r-Rom;
- jirrikonoxxu u jikkommemoraw it-2 ta' Awwissu bħala l-Jum Ewropew ta' Tifkira tal-Olokawst tar-Rom, biex jikkommemoraw il-vittmi tal-ġenoċidju tar-Rom fit-Tieni Gwerra Dinjija;
- jippromwovu approċċ integrat għall-kommemorazzjoni tal-Olokawst, billi jitfakkar dak li għaddew minnu r-Rom fil-Jum Ewropew ta' Tifkira tal-Olokawst tar-Rom (is-27 ta' Jannar, jum il-ħelsien tal-kamp tal-konċentrament ta' Auschwitz-Birkenau);
- jintegraw il-komunitajiet Rom fin-narrattivi kulturali nazzjonali, billi jiġu inklużi l-arti, l-istorja u l-kultura tar-Rom fil-kollezzjonijiet tal-arkivji nazzjonali, fil-mużewijiet u fil-wirjiet permanenti tal-arti; jallokaw riżorsi xierqa għall-preżervazzjoni, il-konservazzjoni u l-iżvilupp tal-arti u tal-kultura tar-Rom, inkluż permezz tal-promozzjoni tal-festivals;
- jinkludu l-lingwa tar-Rom u l-istorja tar-Rom fil-kurrikuli u l-kotba tal-iskola kemm għall-istudenti Rom kif ukoll għal dawk li ma humiex Rom; jippromwovu attivitajiet ta' sensibilizzazzjoni u kampanji multikulturali fl-iskejjel; u
- jipprovdu opportunitajiet ta' emanċipazzjoni u jappoġġaw lill-imprendituri Rom u lill-individwi li jaħdmu għal rashom b'negozji lokali li jippromwovu t-tradizzjonijiet u l-kultura tar-Rom.

IL-PROMOZZJONI TAL-INNOVAZZJONI SOĊJALI U TAL-ESPERIMENTAZZJONI TAL-POLITIKA

L-innovazzjoni soċjali u l-esperimentazzjoni tal-politika jikkostitwixxu approċċi ġodda mill-qasam tal-bidla soċjali li jinkludu ideat, prattiki u inizjattivi li jintervjenu fil-livelli varji ta' sistema biex jikkatalizzaw bidla profonda u impatt pożittiv dejjiemi. Bħala tali, dawn jistgħu jkunu għodod sinifikanti għall-promozzjoni tal-ugwaljanza, tal-inklużjoni, tal-parteċipazzjoni u tal-emanċipazzjoni tar-Rom.

Il-politika tal-UE tiddefinixxi l-"innovazzjoni soċjali" bħala attivitajiet li huma soċjali kemm fir-rigward tal-għanijiet kif ukoll tal-mezzi tagħhom, u li huma relatati mal-iżvilupp u mal-implimentazzjoni ta' ideat ġodda (dwar prodotti, servizzi u mudelli) li fl-istess ħin jissodisfaw il-ħtiġijiet soċjali u joħolqu relazzjonijiet jew kollaborazzjonijiet soċjali ġodda, u b'hekk jibbenefikaw lis-soċjetà u jagħtu spinta lill-kapaċità tagħha li taġixxi[8]. "Esperimentazzjonijiet tal-politika soċjali" tfisser interventi ta' politika li joffru rispons innovattiv għall-ħtiġijiet soċjali, implimentati fuq skala żgħira u f'kundizzjonijiet li jippermettu li l-impatt tagħhom jitkejjel, qabel ma jiġu implimentati f'kuntesti oħra jew fuq skala akbar, jekk ir-riżultati jkunu konvinċenti[9].

L-oqfsa strateġiċi Nazzjonali għar-Rom jenħtieġ li:

- jappoġġaw il-feġġ ta' alleanzi nazzjonali għat-tagħlim u għall-innovazzjoni għall-inklużjoni — li jlaqqgħu flimkien atturi minn madwar l-ekosistema (organizzazzjonijiet rilevanti tal-prattikanti Rom flimkien man-negozji/l-industrija, l-inkubaturi soċjali u n-netwerks ta' dawk li jiħolqu l-bidla, l-ambaxxati, l-organizzazzjonijiet tar-riċerka);
- iniedu proċessi konġunti ta' kokreazzjoni mal-partijiet interessati nazzjonali/reġjonali, mal-filantropija u mal-organizzazzjonijiet bi skop soċjali biex jiġu identifikati l-ħtiġijiet, ir-riżorsi disponibbli u l-opportunità għal azzjoni sistematika konġunta (inkluż bl-appoġġ konsultattiv tal-UE disponibbli);
- appoġġ għall-inkubazzjoni ta' proġetti orjentati lejn ir-riżultati li jindirizzaw oqsma ta' servizzi soċjali ewlenin (aċċess għall-akkomodazzjoni, utilitajiet, infrastruttura u servizzi pubbliċi bażiċi eċċ.);
- jikkatalizzaw u jakkumulaw it-tagħlim dwar approċċi ta' ħidma dwar is-suġġetti/is-setturi differenti, filwaqt li jattivaw u jisfruttaw atturi ewlenin mis-setturi differenti (pubbliċi, privati, ċivili) għal kollaborazzjoni konġunta;
- jesperimentaw b'politiki soċjali (pereż. jipprovdu garanziji ta' introjtu bażiku) biex jiġġeneraw mudelli u jittestjaw mekkaniżmi ta' twassil alternattivi għall-benefiċċji soċjali;
- jesploraw il-mobilizzazzjoni ta' kapital privat, u l-ippuljar ta' fondi ma' pereżempju organizzazzjonijiet filantropiċi permezz ta' skemi possibbli ta' tqabbil, biex jirrispondu għall-ħtiġijiet mhux indirizzati ta' dawk l-aktar vulnerabbli;
- jesploraw mudelli ġodda ta' servizzi jew ta' twassil u proviżjonament imwessa' permezz ta' sħubiji orjentati lejn ir-riżultati;
- jappoġġaw l-ippuljar u l-integrazzjoni ta' finanzjament immirat u flessibbli; u
- jappoġġjaw l-istabbiliment ta' ċentri ta' kompetenza għall-innovazzjoni soċjali (li jiġu appoġġati permezz ta' attivitajiet transnazzjonali tal-FSE+) u jagħtu mandat biex jiġu appoġġjati l-ħtiġijiet tal-inklużjoni tar-Rom.

[8] Ara l-proposta tal-Kummissjoni għal Regolament tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill dwar il-Fond Soċjali Ewropew Plus (FSE +) 2018/0206 COD (COM (2018) 382 final), 30.5.2018, l-Artikolu 2(16) .
[9] Ibid, l-Artikolu 2(17).